

Szajbély Mihály

Magaspart

Önélettörténetek

Előkert Budán

1956. november 4-én reggel egy budai bérház légópincéjének az ablakán lestem ki a Nagyszőlős utcára. Az utca és a pinceablak között előkert volt, melyet a járdától vasrácsos kerítés választott el. A Nagyszőlős utca valójában széles út, a Budaörsi utat köti össze a Bocskai úttal. De azon a részen a házak előtt mindenütt szépen gondozott kertek voltak, virágágyak, bokrok. Emlékkép, verőfényes őszi délelőtt, sétálunk szüleimmel az utcán, nyilván vasárnap, apám máskor nemigen volt otthon. Az egyik kerítés vasrácsán keresztül fehér bogyót termő bokor ágai nyúlnak az utcára, a járdára hullott bogyók, amikor rájuk taposok, hangosan pukkannak. Ez tetszett nekem. Hogy milyen más növények voltak ezekben a kertekben, nem emlékszem. Rózsák és futórózsák biztosan, meg fagyótűrő, szúrós levelű kerti jukkák bokrai, nélkülük előkert alig képzelhető. Jól emlékszem viszont, hogy a mienkben volt még homokozó is.

Akkor már napok óta a szuterénben éltünk, ott szorongott az összes lakó, kint lőttek, a felnőttek emlékezetében még élénken élt Budapest ostroma. Nem voltunk nagyon sokan, egy-két emeletes bérház volt ez, de kicsi a légópince is. Nem nagyon emlékszem a házra, de hogy hol állt, azt pontosan tudom. Nemrég megtaláltam apám szerelmes leveleit, anyámnak írta őket, a borítékon ott a cím. Nagyon szerelmes lehetett, az egyiket celofánra írta fekete

tollal, csak úgy olvasható, ha fehér papírt tesz alá az ember. 1950 őszén küldte, sokat bíbelődhetett vele, rajzolt is rá, finom fekete vonalakkal. Én két évvel később születtem, anyámnak akkor már nem volt egy szál haja sem. Kihullott valami furcsa bőrbetegség miatt, egész életében parókát hordott. Anyai nagyanyám mesélte, hogy amikor ez történt (egyszer már korábban is, de akkor újránőtt), ő felajánlotta apámnak, hogy bontsák fel a házasságot, gyerek még úgyszincs, mire apám azt válaszolta, az én szerelmem nem pár hajszálon múlik. Milyen szép. Azért elég érdekes kapcsolatban éltek le az életüket, sok lefolyt fájdalom, máshol kielégülést kereső vágy, kettős élet, de ez nem tartozik ide. Nyári vasárnapi ebéd, apám szívet faragott a görögdinnyeszeletből, a forgácsokat megette, a szívet áttolta a tányéron anyám elé. Együtt maradtak, míg csak apám meg nem halt. Anyám két év múlva követte.

Apám szerelmes leveleit a Nagyszőlős utca 41. szám alá címezte, a régi ház helyén most modern épület, és persze az előkert sem a régi, de azért megvan. Előtte óriási forgalom, rossz levegő, az előkertbe talán ma már ki sem engedik a gyerekeket. Annak idején csendes hely volt, a homokozó egy szélvédett zugban, szépen odasütött a nap. Késő ősziig kimehettem játszani, így lehetett, mert az nagyon élénken megmaradt bennem, hogy a pincében sírva követeltem anyámtól, menjen fel a homokozóba felejtett bádog teknősbékáért. Ő ment volna, de a lakók nem engedték. Lőttek kint. Én meg bögttem. Azon a reggelen, amikor kinéztem az ablakon, vörös csillagos tankok hosszú sorát láttam, amint vonulnak a belváros felé, ezért gondolom, hogy november 4. lehetett.

Az előkertek, a homokozó, a légópince és a vörös csillagos tankok életem első emlékei.

Apám azokban a napokban sem volt otthon. Szerelmes leveleit Zalaegerszegről keltezte, épülő ruhagyár, ő volt a beruházó főmérnök. Aztán végigkísérte-dolgozta az összes nagy textilipari beruházást: Sopron, Szombathely, Nagykanizsa, Miskolc, Szeged. Otthon alig láttuk, csak hétvégezte érkezett haza. Nem sokat mesélt ezekről az évekről, legfeljebb kis színeseket, hogy például az egyik helyen, talán éppen Zalaegerszegen, a volt kuplerájban kaptak szállást, apró, szeparált szobák, nagyon alkalmasak a beruházás pesti irányítóinak elhelyezésére, de éjszaka néha felzörgették őket a régi kuncsaftok. Azt is mondta, jobb volt azokban az években távol lenni Pesttől, vidékre nem annyira járt le a fekete autó. Ezt többször is elmondta, talán önigazolásként, mert a gyerekei kiskamasz korukig apa nélkül nőttek fel. Egyébként alig beszélt ezekről az évekről. Mások sem. Még leginkább anyai nagyanyám, aki velünk lakott. Rendszeresen mesélt nekünk bibliai történeteket, és azt is elmondta, apám nem akarta, hogy megkereszteljenek, de ő ragaszkodott hozzá. Végül apám belement, legyen, de ő nem tud róla. A pap a házhoz jött, hosszú télikabátban, alatta a reverenda, ügyesen feltűzve, hogy ne lógjon ki a kabát alól. Amikor megérkezett, leeresztette a reverendát, a táskájából elővette a szükséges kellékeket. Így lettem én megkeresztelve, de az elsőáldozásba apám már nem egyezett bele.

Egyszer megfegyveres férfiak csöngettek be a Nagyszőlős utcába a forradalom alatt, mesélte nagyanyám a hokedlin ülve a konyhában, akkor már Újpesten

laktunk, ott mindig a konyhában ült a hokedlin, meglehetősen testes asszony volt, ha szellentett, enyhén megemelkedett, téged a purci emel fel, érdeklődött az öcsém, a férfiaknál géppuska volt, mondta tovább a nagyanyám, és megkérdezték, hogy felmehetnek-e a padlásra. Onnan akartak löni az oroszokra. De a házbeliek nem engedték fel őket, féltek. Itt gyerekek vannak, mondtuk (mesélte nagyanyám), és akkor ők elmentek. Amikor évtizedekkel később, egy vasárnap ebéd után – négyszemközt – rákérdeztem apámnál, hogy mit is csinált ő 1956-ban, nem térhetett ki a válasz elől. Miskolcon volt, a gyárban izgatott hangulat, az udvaron munkásgyűlés, elhatározták, hogy indulnak harcolni Budapestre. És akkor én, mondtam apám, kimutattam a kerítésen túlra, ahol az úton éppen egy orosz katonai menetoszlop tűnt fel, és megkérdeztem tőlük, úgy gondolják-e, hogy azok ott zsúrozni indulnak Pestre. A munkások végül maradtak, emberéleteket mentett nyilván, ő erre büszke volt, én hallgattam.

Pragmatikus racionalista volt világlátésében, kezdetben meggyőződéses kommunista, a döntését ez is befolyásolhatta. Megmaradt pár irata 1944–45-ből. Téglavörös, félbehajtott keménypapír, orosz és magyar nyelvű, előre nyomtatott igazolvány, a nevet az üresen hagyott helyre kézzel írták, az egyik oldal cirill, a másik oldal latin betűkkel: „Ezen igazolvány tulajdonosa, Szajbély Mihály a Vörös Hadsereg részére katonai üzemben dolgozik, e célból katonai szolgálatra igénybe vétetett, és így semmiféle más munkára igénybe nem vehető.” A dátum Újpest, 1945. ápr. 10., az aláíró Pavlovszkij mérnök-őrnagy, rajta a Vörös Hadsereg orosz, a Magyar Pamutipar Rt. magyar nyelvű pecsétjével. Szabad

mozgást biztosító papírt Újpest polgármestere már 1945. január 13-án kiállított számára, ez is megmaradt, de az csak magyar nyelvű volt, és nyilván nem eléggé biztonságos. Korán belépett a Magyar Kommunista Pártba, a tagságát igazoló kis vörös könyvecskét, benne Rákosit ábrázoló bélyegekkal, 1945. július 16-án állították ki számára, de a pártba lépés kelte két hónappal korábbi. Lehetek belső információi arról, mi történik az elvtársaival, akikért eljön a fekete autó, és hogy jobban teszi, ha meghúzza magát vidéken.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben 2026-ban,
a nyomda alapításának 144. esztendejében
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős vezető Balla László vezérigazgató
www.gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Schmal Alexandra
Korrektor Molnár Eszter Edina
A kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9480
Plantin betűtípusból szedve
ISBN 978-963-14-4684-5